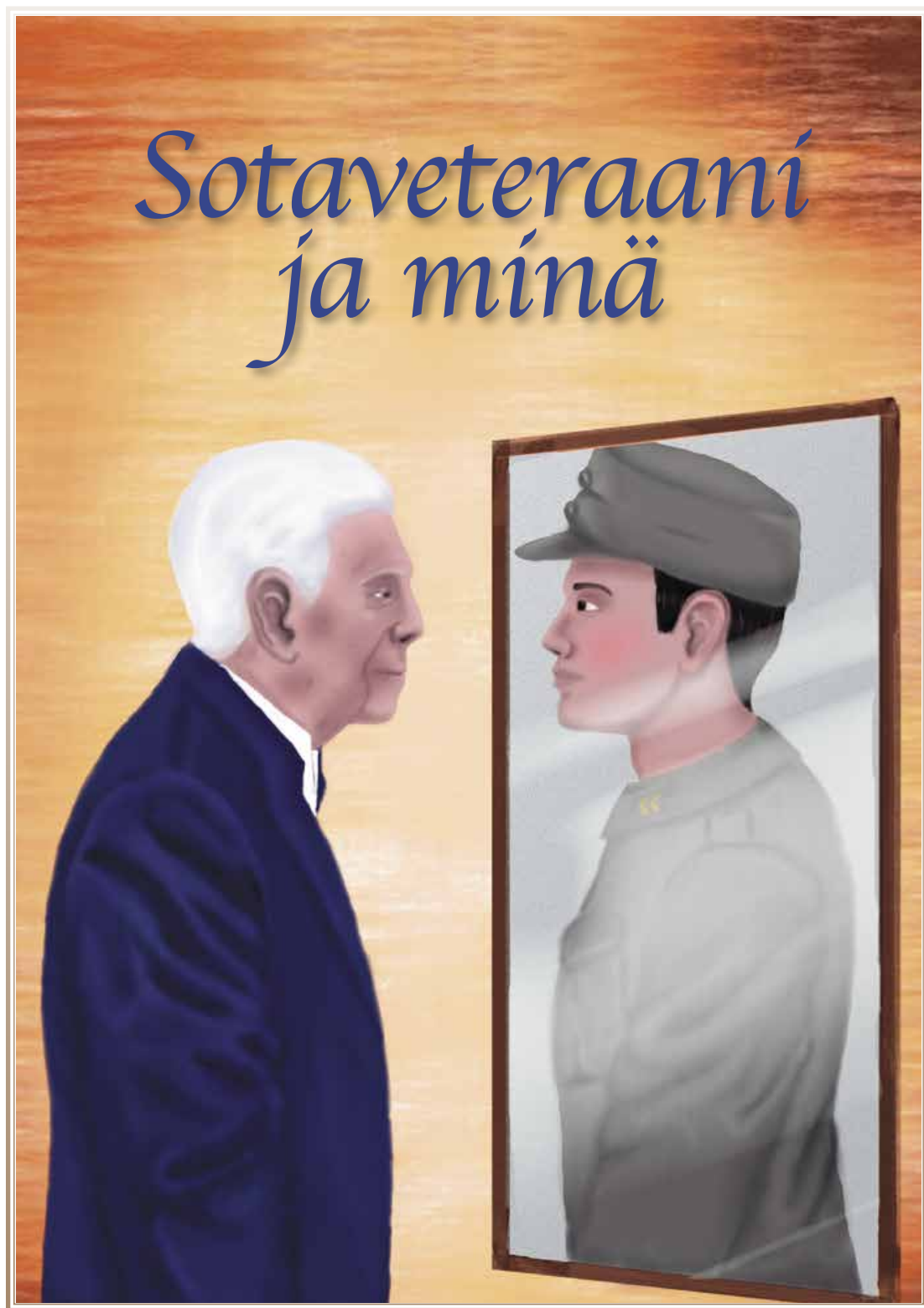

OHJEITA OPETTAJALLE

Sotaveteraani ja minä -opetuspaketin ohje opettajille

Sotaveteraani ja minä -opetuspaketti on suunniteltu käyttöön peruskoulun kaikille luokille.

Opetuspaketin materiaalia on helppo eriyttää eri-ikäisille lapsille soveltuvaksi ja se muotoutuu moniin teemoihin. Opettaja voi edetä materiaalissa haluamassaan järjestyksessä: materiaaliin tutustumisen voi aloittaa vaikka itsenäisyyspäivän aikaan ja edetä jouluihmeen. Eri-tyisesti ylemmillä luokilla materiaalia voi integroida muihin oppiaineisiin ja toteuttaa laajempia tehtäväkokonaisuuksia materiaalin pohjalta. Oppimateriaalin tekstejä voidaan lukea yhdessä ääneen ja niiden pohjalta voidaan keskustella tai oppilaat voivat työskennellä itsenäisesti. Musiikki voi toimia johdatuksena tehtäviin ja aiheisiin tai toisin päin.

Sota ei ole aiheena helppo ja opettajan on tärkeää olla neutraali ja turvallinen tietolähde oppilaille. Keskustelut ovat suuressa roolissa ja erityisesti oikea tieto erilaisista historian tapahtumista tuo oppilaalle rohkeutta ja valmiuksia tulevaisuuteen.

Valokuvien tulla on nykyisin valtava eikä valokuvilla ole samanlaista arvoa kuin ennen. Sota-aikaa on kuvattu yleensä mustavalkoisilla kuvilla, ja ne tuntuvat lapsista kaukaisilta. Osa lapsista jopa saattaa ajatella, että silloin "ennen vanhaan" ei värejä ollut. Tästä syystä materiaaliin on valittu mahdollisimman paljon värikuvia. Suomen sodasta on värikuvia hyvin vähän, mutta niitä löytyy SA-kuvista.

Kaikki opetusmateriaalin kuvat on tarkoitettu tarkem-
paan katseluun ja keskustelujen aiheiksi. Kuviin voi
uppoutua tutkimalla niitä useista eri näkökulmista ja
miettimällä, mitä otetun kuvan rajojen ulkopuolella
tapahtuu. Opettaja voi oman ryhmänsä tuntien tehdä
kuvien pohjalta erilaisia harjoituksia. Voidaan myös
kokeilla, miten nykypäivänä otetun kuvan tunnelma
muuttuu, jos se vaihdetaan mustavalkoiseksi.

Kuvien lukutapoja on perinteisesti luokiteltu neljään eri lukemisen tapaan. Mallia voi hyvin soveltaa myös valokuvien tutkimiseen. Valokuvat ovat sattumanvaraisempia kuin maalaukset, mutta vanhoissa valokuvissa saattaa olla tarkoituksenmukaista asettelua ja merkityksiä.

Erilaiset kuvien lukutavat:

1. Kuvan yksityiskohtiin tutustuminen
 - katsotaan mitä asioita kuvassa on
 - kysytään mitä tapahtuu, keitä kuvassa on, mihin aikaan kuva liittyy ja onko kuva aito
2. Kuvan tarinan kehittäely
 - luodaan mielikuvia, mietitään kuvan taustaa ja selvitetään kuvan oikeaa aikakautta ja historiaa
 - kysytään, mitä on tapahtunut ennen kuvan ottamista, mitä mahdollisesti tulee tapahtumaan ja olisiko kuva voinut olla jotenkin erilainen

3. Kuvan eläytyvä tarkastelu
 - eläytymällä kuvan hetkeen yritetään itse kokea kuvan tapahtuma niin kuin kuvassa oleva henkilö/henkilöt sen kokevat
4. Kuvan sisältäminen merkitysten tarkastelu
 - tutkitaan kuvan mahdollisia symboleja ja vertauskuvia
 - pohditaan, onko kuvassa kannanottoja, mielenilmauksia tai poliittisia viittauksia

- tarkoituksena on, että oppilas perehtyy omiin sukujuuriinsa
- oppilas voi täydentää sukupuun joko piirtämällä tai kirjoittamalla
- opettaja voi soveltaa tehtävää niiden lapsien kohdalla, joilla on herkkä perhetilanne
- tehtävään voi myös täydentää ei-sukulaisia, ja piirtää sukupuuhun lisää oksia ja kehyksiä

Kirjoitustehtävä

Tarkoituksena on harjoitella kirjeenkirjoitustaitoa (esim. tervehtiminen, kuulumiset, kysymykset, hyvästelyt), käsialaa ja kohteliasta kommunikointia. Oppilas kirjoittaa fiktiivisen viestin rintamalta valitsemalleen henkilölle (puoliso, lapset, sukulainen, ystävä..), joko täysin vapaasti tai noudattaen sota-aikana käytettyjä ohjeita. Kirjeen voi myös toteuttaa piirtämällä.

Tehtävän yhteydessä voidaan myös lukea vanhoja kirjeitä, etsiä niistä sopivia fraaseja ja soveltaa omaan kirjeeseen. Lisäksi voidaan kirjoittaa kirjeitä todellisille vastaanottajille.

10

Sotilaat kirjoittivat usein kirjeitä rintamalta kotiin. Heidän täytyi kuitenkin noudattaa tiettyjä ohjeita. Noudata samoja ohjeita ja kirjoita omat kuulumisesi ystävällesi tai kotiin.

Ohjeet:

- suurentelu, liioittelu, asioiden kaunistelu ja suoranainen valehtelu kielletty
- pyrittävä asiallisuuteen
- joukko-osaston sijainnista ja liikkeistä, aseistuksesta tai muista sen kaltaisista ei saa kirjoittaa, sillä kirjeet voivat päätyä vihollisten käsiin
- valittelu ja taistelujen liian realistinen kuvaus kielletty

Tietotuokkonen

Sotilaiden kirjoittamat kirjeet kuvaavat sodan tunnelmaa hyvin ja sotilaille kirjoittaminen oli tärkeää sodan kauhujen keskellä. Monet kirjoittivat sukulaisten lisäksi myös tuntemattomille neidoille mielessään seuraavilla lomilla mahdolliset treffit.

11

Aiheita keskusteluun:

- Miksi postin kulku oli erityisen tärkeää?
- Onko postin kulku nykyään tärkeää?
- Miten asioista nykyään tiedotettaisiin?
- Toimisivatko kaikki laitteet?
- Kuka saattoi olla tuntematon sotilas? (sotilas, jolla ei ollut perhettä, tai sukua, mahdollisesti ulkomaa-lainen sotilas)
- Voiko nykypäivänä jossain olla tuntematon sotilas?
- Mitä itse kirjoittaisit sotilaille?
- Minkälaiset asiat piristäisivät ihmistä, joka on vaikeissa olosuhteissa?
- Mitä rintamalle voisi lähettää?

Mitalitehtävä

Tehtävän tarkoituksena tutustua viiteen suomalaiseen mitaliin. Oppilaat saavat suunnitella oman mitalin ja pohtia samalla, kenelle he antaisivat sen ja miksi. Halutessaan oppilaat voivat piirtää mitalin erilliselle paperille ja antaa sen toiselle oppilaalle.

Aiheita keskusteluun:

- Miksi mitaleita on myönnetty ja miksi niitä myönnetään?
- Kenelle oppilaat myöntäisivät mitalin?

Pari-/ryhmätehtävä

Keskustellaan sankaruudesta.

Aiheita keskusteluun:

- Mitä on sankaruus?
- Millainen ihminen on sankari ja millä perusteella?
- Voiko nykyään olla vielä sankareita (vertaa esim. entisaikojen ritarit ja nykyiset pelastajat tms.)?
- Osaako joku kertoa sankaritarinan?

Viisi kunniamerkkiä

Jatkosodan muistomitali
Sotaan osallistuneelle naiselle tai miehelle.

Suomen Valkoisen Ruusun ritarimerkki
Myönnetään merkittävistä kansalaisansioista.

Mannerheim-risti
Sodan aikana poikkeuksellisesta urheudesta 191 sotilaalle.

Suomen Leijonan ansioristi
Myönnetään kansalais-ansioista.

Sotaveteraanien ansioristi
Sotaveteraaniliiton tunnustus myönnetään tarkoitusperehtymänsä hyväksi tehdystä merkittävästä työstä.

Suunnittele ja piirrä oma mitali.
Kenelle antaisit sen ja miksi?

Hämeen ratsurykmentin Kiviperän eskadroonan miehiä hiihtoratsastuksella Velikajalla Nivan kylässä Äänisen Suurniemellä 15.3.1942
Kuvaaja Heikki Roivanen, SA-kuva

Keskustele parin kanssa, mitä merkitsee sankaruus.
Mitä se on merkinnyt ennen ja mitä se merkitsee nyt?

Tietotuokkonen

Vapaudenristin sekä Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan kunniamerkin on suunnitellut Akseli Gallen-Kallela.

Leivontatehtävä

Karjalanpiirakoiden ohje kertoo karjalaisesta ruoka-perinteestä. Se on painettu kaunokirjoitusta muistuttavalla fontilla, jotta tulisi kokemus myös erilaisen fontin lukemisesta. Karjalanpiirakoiden ohje on erittäin yksinkertainen ja niitä voi olla mahdollista leipoa koulussa esim. kotitalousluokassa. Piirakoiden valmistuksen voi järjestää linjastona, jolloin yksi ryhmä tekee yhtä vaihetta.

Jos riisipuuro tuntuu hankalalta toteuttaa, voidaan keilla tehdä pelkkää ruistaikinaa ja leipoa siitä uunissa ruissipsejä. Myös taikataikinalla (suolaa, jauhoa, öljyä vettä) voidaan harjoitella piirakoiden rypyttämistä.

Aiheita keskusteluun:

- Mitkä ruoat ovat tulleet Suomeen idästä ja mitkä lännestä tai muualta maailmasta?

18

Etsi lottakanttiin kuvasta asiat, jotka eivät kuuluneet sota-aikaan.

1. _____	7. _____
2. _____	8. _____
3. _____	9. _____
4. _____	10. _____
5. _____	11. _____
6. _____	

Tietotuokkonen

Ruuan ollessa säännöteltä monille tuli tutuksi jonottaminen kordin kanssa. Jonottamisesta tuli joillekin päivittäinen sosiaalinen tapahtuma, jossa voitiin vaihtaa kuulumiset ja keskustella päivän asioista. Myös hamstraus tuli monen tavaksi säännötelyjen aikana. Ruuan säännötelystä vastasi vuonna 1939 perustettu Kansanhuoltoministeriö, jonka tehtäviin kuului johtaa elintarvikkeiden jakelua ja kulutusta. Myöhemmin saman ministeriön tehtäviin kuului hintojen valvonta. Elintarvikkeita käytettiin myös valuuttana. Erityisesti tupakka, voi ja kahvi olivat haluttua tavaraa ja niitä monet hankkivat pelkästään kaupan tekoa varten. Maatiloilla alettiin myös viljellä tupakkaa sen arvokkuuden vuoksi. Mustan pörssin kauppa kävi vilkkaana.

19

Lottakanttiini-tehtävä

Tämä tehtävä on pienemmille oppilaille etsintätehtävä ja isommille oppilaille etsintä- ja tiedonhakutehtävä. Opettaja voi antaa jo valmiiksi vinkkejä, mitä kuvasta täytyy etsiä. Voidaan tehdä pieniä esitelmiä vanhoista tuotteista ja etsiä niistä enemmän tietoja. Keskustellaan pula-ajasta ja siitä, miten ihmisiin vaikutti se, ettei kaikkia elintarvikkeita ollut saatavilla. Yksinkertaisempi versio kuvasta on tarkoitettu pienimmille lapsille, jos kokonainen kuva tuntuu liian vaikealta. (Seuraavalla sivulla kuva Lottakanttiini-tehtävän oikeista vastauksista.)

Etsi kuvasta virheet -tehtävän vastaukset:

Etsi kuvasta asiat, jotka eivät kuuluneet sota-aikaan.

1. Aku Ankka -lehden näytenumero ilmestyi 5.12.1951
2. Sipsit, 1970-luku, Taffel
3. Jenkki -purukumi, vuodelta 1951, Hellas
4. Muumi-mukit, ensimmäiset Muumi-astiat 50-luvulta, Arabia
5. Näppäinpuhelin, yleistyi vuonna 1969
6. Hedelmät (appelsiini ja banaani)
Ensimmäiset appelsiinit saapuivat Suomeen 1920 - 1930-luvuilla, jolloin niitä sai kevättalvella.
Ensimmäiset banaanit tulivat Suomeen jo vuonna 1909, mutta vasta Helsingin Olympialaisten aikaan, vuonna 1952, ne yleistyivät.
Sekä appelsiinien että banaanien maahantuonti laajeni vasta 1950-luvulla, kun toisen maailmansodan jälkeen asetetut ulkomaankaupan tuontirajoitukset päättyivät.
7. Trip-pillimehu, vuodelta 1962
8. Tupla suklaapatukka, vuodelta 1960, Leaf
9. Serto -pesuaine, päivittäiskauppoihin vuonna 1970
10. VHS -kasetti (Video Home System), vuodelta 1976
C-Kasetti (Compact Audio Cassette) vuodelta 1963
11. Glögijuoma. Teollinen valmistus alkoi jo 1930-luvulla, jolloin se kuului suomenruotsalaiseen jouluperinteeseen. 1970-luvulla glögireseptit levisivät, jonka jälkeen siitä tuli koko Suomen jouluperinne.

Sota-aikana monien tuotteiden saatavuus oli erittäin rajallista.

Vuosiluvut on ilmoitettu sen mukaan, jolloin tuotteita on alettu valmistaa Suomessa tai ne ovat tulleet laajempaan levitykseen Suomessa.

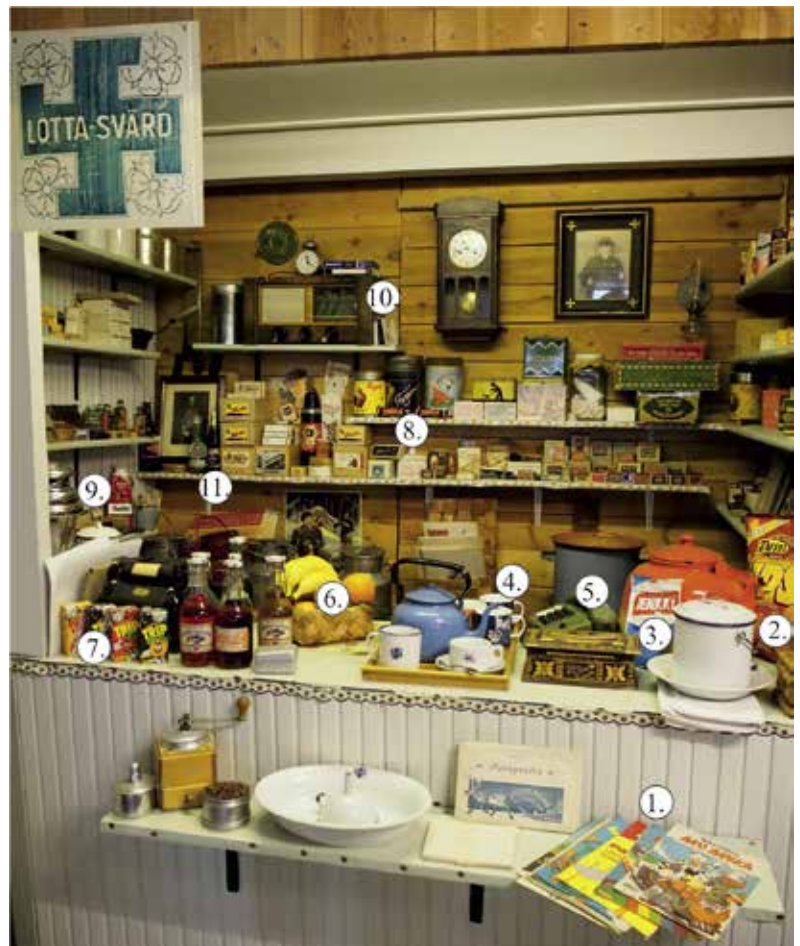
Tehtävän tarkoituksena on herättää keskustelua siitä, mikälaista elämä oli, kun elintarvikkeita ja muita tuotteita oli vähän saatavilla nykyiseen runsaaseen kulutukseen verrattuna.

Muutamia tuotteita kuten suklaata ja glögiä on ollut saatavilla, mutta ei nykyaikaisissa muodoissa, kuten kuvassa on esitetty.

Kuvaa voi tutkia muutenkin, mitä sieltä löytyy ja mitä ei ehkä löydy ollenkaan?

Onko kuvassa mitään tuttuja tuotteita tai mitkä ovat samantlaisia edelleen?

Kaikilla tuotteilla on omat mielenkiintoiset historiansa ja tehtävää voidaan syventää eri luokka-asteilla ryhmätyönä, esitelmänä tai aineistonhakutehtävänä selvittäen kyseisten tuotteiden tarkemmat taustat ja tarinat.

Sanasokkelotehtävä

Sokkeloon on piilotettu 14 sanaa, jotka kaikki löytyvät materiaalin lopussa olevasta sanastosta. Sanastoa voidaan tutkia ja miettiä, ovatko sanat tuttuja ennestään ja käytetäänkö niitä kaikkia vielä nykyään.

Tämän aukeaman tarkoituksena on herättää ajatuksia sotaa pakoon lähtemisestä. Opettaja voi halutessaan peilata aihetta nykypäivän tilanteeseen ja ihmisiin, jotka joutuvat muuttamaan pois sodan alta.

Tehtävä

Tarina luetaan ja keskustellaan siitä. Pieneen kirjoitus- tehtävään voidaan vastata pareittain tai yksin.

Aiheita keskusteluun:

- Mitkä olisivat asiat tai esineet olisi tärkeää ottaa mukaan ja mitkä eivät ole tärkeitä?
- Miten kaiken tavaran saisi kuljetettua?

Tammenlehvätunnus

Vuonna 1986 valtioneuvosto nimesi jo antiikin ajoilta peräisin olevan tammenlehtä symboliksi uskollisuutta ja urheutta. Ehdotuksen tammenlehtätunnuksesta teki kenraaliluutnantti R. W. Stewen. Ensimmäinen Tammenlehtä luovutettiin tasavallan presidentti Mauno Kivistölle 21.2.1986.

Tammenlehtätunnusta voivat käyttää rintamaveteraanit, joille on myönnetty rintamaveteraanin, rintamapalvelun, rintamatunnus tai ulkomaalaisen rintamasotilastunnus.

Etsi sanasokkelosta 14 sota-aikaan liittyvää sanaa.

S	H	K	E	M	R	I	N	T	A	M	A	N
N	E	D	K	U	V	M	Y	J	U	R	N	S
J	I	T	I	R	U	U	S	N	E	S	O	T
I	O	L	V	I	P	O	E	L	V	T	O	E
M	N	I	R	V	K	N	I	V	A	U	I	H
S	P	N	O	G	I	A	K	V	K	O	S	I
O	N	I	K	H	O	R	E	L	K	K	I	M
T	D	I	V	L	O	T	T	A	O	K	V	I
A	K	T	J	M	E	U	S	N	K	O	I	G
L	I	T	P	R	O	P	A	G	A	N	D	A
A	E	N	A	S	E	T	J	N	R	E	O	K
P	L	A	J	N	Y	P	T	K	P	N	N	A
S	N	K	M	I	G	I	O	I	H	T	I	E
I	S	O	T	I	L	A	S	P	O	I	K	A

1. SOTAVETERAANI
2. SOTALAPSI
3. DIVISIOONA
4. KANTTIINI
5. SOTILASPOIKA
6. PROPAGANDA
7. SENSUURI
8. KANTTIINI
9. TUOKKONEN
10. LOTTA
11. EVAKKO
12. MOTTI
13. MUONA
14. KORVIKE

21

Koti jää taakse

On tammikuu vuonna 1940 ja käännän kylkeäni kotona Helsingissä. Uni ei ole tullut koko yönä, sillä jännitän tulevaa junamatkaa Ruotsiin. Minut sijoitetaan sodan ajaksi ruotsalaiseen perheeseen, ja sitten kun sota on ohi, palaan takaisin äidin ja isän luokse Suomeen. Mietin tätä omaa sänkyäni, jossa nukun nyt toistaiseksi viimeistä yötä. Sängyn vieressä odottavat uudet, äidin ompelumat vaatteet. Äiti hymyilee ohjentaessaan vaatteita minulle, ja sanoo, että täytyy hien ulkomaille lähteä siisti vaatteet päällä. Käännän kylkeäni ja mietin kotia, perhettä, kavereita ja koulua, jotka kaikki jäävät kohta taakseni.

Herään äidin ääneen. Olen ehkä sittenkin nukahtanut hetkeksi. Nousen sängyn reunalle istumaan ja tunnen kylmän lattian paljaiden varpaiden alla. Otan uuden vaatekertani syliini. Lakin karhea pinta kutittaa käsiäni, ja takin turkiskaulus tuntuu pehmeältä. Puen vaatteet päälleni ja petaan sängyn, sillä tiedän äidin ilahtuvan siitä.

Kuulen äidin juttelevan sisaruseni kanssa. Äiti kertoo mitä kaikkea hyvää on pakannut meille pieniin tuohilaukuihin. Olen meistä kolmesta sisaruksesta keskimäinen, ja äiti vannottaa isoveljeäni pitämään huolta minusta ja pikkusiskostani. Tämä on meille kaikille kolmelle ensimmäinen matka Suomen rajojen ulkopuolelle.

Aamupalan jälkeen äitimme lähtee saattamaan meitä Helsingin rautatieasemalle. Asema on täynnä lapsia, ja lasten vanhempia. Minua pelottaa, mutta en tohdi näyttää sitä sisaruksilleni. Tarraan vain veljeäni ja siskoani tiukemmin kädessä kiinni, ja varmistan katseellani että äiti kulkee vielä edellämme. Asemalta kuuluu kova puheensorina ja itku, jonka välillä keskeyttää kuulutukset.

set junista. Katson muita lapsia ja heidän ilmeitään. Huomaan kuinka osa tarraa kauhistuneina äitejään kaulasta kiinni ja kuinka jotkut lapset itkevät lohduttomasti. Osa lapsista taas vaikuttaa jännittyneeltä ja iloiselta, kuin seikkailua odottaen. En itse tiedä kumpaan joukkoon kuulun.

Jokaisella lapsella on kaulassaan pahvinen lappu ja tuntolevy, myös minulla ja sisaruksillani. Niissä lukee meidän nimemme, ikämme ja mistä olemme kotoisin, sekä toistemme nimet, jotta saisimme asua Ruotsissakin yhdessä. Nyt meidän kuulutetaan jo junaan. Äitini haluaa meitä jokaista vuoron perään ja purskauttaa itkuun. Painautuessani äidin syliin minua alkaa itkettää, mutta muistan kuinka isä kehotti meitä olemaan reippaita lapsia sillä aikaa, kun hän on rintamalla. Tuntuu pahalta äidin jäädessä itkemään, mutta onneksi takkini karvakaulukseen jäi hieman äidin tuoksua. Juna on täynnä lapsia ja melkein jokainen paikka on jo varattu. Löydämme onneksi sisaruksieni kanssa paikat meille kolmelle. Joku kauniisti hymyilevä nainen tulee ja kysyy meidän nimiämme. Hän on varmaankin sellainen saattajataiti, joista äiti puhui kotona. He varmistavat, että me saamme ruokaa ja pääsemme turvallisesti uuteen kotiin Ruotsissa.

Nyt juna nytkähtää liikkeelle, samalla kuuluu kova vihellys. Kurkimme ulos ikkunasta ja vilkutamme äidille. Ulos on vaikea nähdä, sillä ikkunoita on tummennettu. Saattajatäiti pyytää meitä istumaan paikoillamme ja kieltää meitä leikkimästä junassa. Kuuntelen junan kolinaa ja istun aivan lähellä sisaruseni kanssa. Kaivamme äidin antamista herkuista itsellemme pulloa, joka maistuu tultulta ja hyvältä. Junan edetessä kohti pohjoista kuulen lentokoneiden porraavan junan lähetytyllä. Ehkä ne ovat täällä suojelemassa meitä.

Mitä tunteita ja ajatuksia tarina herättää?
Mitä tavaroita sinä ottaisit mukaasi ja miksi?

Kuvassa siirtolapsi, joka on lähössä sotalapseksi ulkomaille. Lumikaapua täytyy pitää päällä niin kauan, kun oli vielä lumisessa kotimaassa. Kuva: Talvi- ja jatkosotamuseo, Säkyliä

Helsingiläisiä lähössä maalille 30.11.1939 Helsingin asemalla muutama minuutti ennen pommittusta.

Tietotuokkonen

Sotien seurauksena Suomesta lähti 72 000 lasta Ruotsiin, Tanskaan 4 200 lasta ja Norjaan muutama sata lasta. Asukaslukuunsa nähden Suomi on sijoittanut eniten lapsiaan ulkomaille sodan aikana. Sotien päätyttyä Suomessa oli 55 000 sotaorpoa.

Tarinat

Ainon tarina -teksti on painettu kaunokirjoitusta muistuttavalla fontilla, jotta oppilaat saavat kokemuksen tavallisesta poikkeavasta tekstin ulkoasusta. Teksti luetaan ja jatketaan keskustelulla Ainon elämästä tekstin pohjalta.

Aiheita keskusteluun:

- Minkälaista olisi, jos ruokaa ei aina olisi saatavilla?
- Mitä eroa tai yhteistä on perunalastuilla ”sipseillä” ja tekstin ”hitusilla”?

Evakkotarina -teksti on materiaalin pisin teksti ja se on realistinen kuvaus evakkoon lähdöstä. Se voidaan lukea itsenäisesti tai opettaja voi lukea sen. Tekstin sisältöä voidaan käsitellä pohtimalla sen kuvaamaa aikaa. Oppilaat voivat kirjoittaa tarinalle jatkoa.

Etsi tietoa ja merkitse aikajanaan:

- Syntymäaikasi (pp.kk.vvvv)
- Kohtiin A - L Suomen tasavallan presidenttien nimet.
- Kohtiin 1 - 12 Suomen tasavallan presidenttien toimikaudet.
- Kohtiin I - XI Suomen historian tärkeiden tapahtumien päivämäärät.

Marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheim syntyi 4.6.1867 Louhisaa-
ren Kartano, Askainen, Suomen
suurruhtinaskunta ja kuoli 27.1.1951
Sveitsissä.

Hän on yksi Suomen tunne-
tuimmista henkilöistä. Kolmenkym-
menen vuoden ajan hän osallistui
taisteluihin Venäjän keisarikunnan
armeijassa ja toimi Suomessa val-
tionhoitajana. Sotilasuransa aikana
Mannerheim palveli Venäjän-Japa-
nin sodassa, molemmissa maail-
mansodissa sekä Suomen sisällis-
talvi-, jatko- ja Lapin sodassa.
Vuosina 1944–1946 Mannerheim
oli Suomen tasavallan presidentti.
Merkittävän uransa johdosta Man-
nerheimille on myönnetty Suomen
marsalkan sotilasarvo.

28

Joulu 1939

Sota alkoi 30.11.1939. Seuraavaa joulua on kuvailtu
ikimuistoiseksi.

Oli 30 astetta pakkasta ja taistelut olivat käynnissä.
Suomalaisille pakkasesta oli etua, koska heillä oli kyl-
missä olosuhteissa selviytymisestä paljon kokemusta.

Jouluaattona oli myös sotilasteltoissa koristeena
joulukuuset. Kynttilöitä oli saatu kenttäpostista.

Joulun harrasta tunnelmaa haluttiin tuoda muu-
ten karuihin olosuhteisiin. Laatokan Kollaalla laulettiin
pakkasillassa ”Enkeli taivaan lausui näin”-virsi alusta

loppuun. Laulu raikui suurella alueella, koska se oli yhteisesti sovittu etukä-
teen kellon tarkasti laulettavaksi. Laulun hyvätahdon viesti oli suuressa ris-
tiriidassa sodan to-
dellisuuden kanssa.

Jos oli mahdollista,
mentiin myös kirkkoi-
hin ja joulupukki vie-
raili sairaaloissa tuo-
den lahjoja kaikille.
Evakkoon joutuneet
viettivät joulunsa uu-
sissa, tuntematto-
missa paikoissa ja
heille suurin lahja oli
se, ettei pommikonei-
ta näkynyt.

Päämajan propagandaosaston joulujuhla Oulussa 23.12.1939

29

Aikajana-tehtävä

Aikajanan tarkoituksena on perehdyttää Suomen his-
toriaan ja antaa ajatus ajan kulumisesta sekä tutustua
Suomen tasavallan presidentteihin.

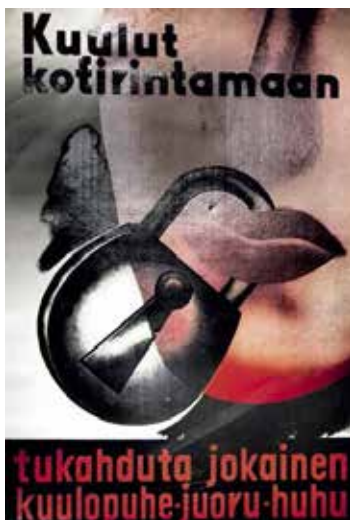
Aikajanatehtävää voi jatkaa sukupuutehtävän tapaan
ja täydentää aikajanaan, esimerkiksi oma, vanhem-
pien ja isovanhempien syntymäaika.

Kirjoitustehtävä

Aukeaman kuvat kertovat propagandasta ja kotijoukoista.

Aiheita keskusteluun:

- Millaista oli elää Suomessa, jossa sota näkyi kaikkialla?
- Mikä oli kodin tehtävä sota-aikana?
- Mitä on propaganda ja mihin sitä tarvitaan?
- Millaista propagandaa nykyään näkee ja miten se eroaa Suomen sotien aikaisesta materiaalista?

Salassapidon tärkeyttä korostettiin. Mikään tärkeä asia ei saanut vahingossakaan päästä vihollisen korviin. Ihmisten olinpaikat, taistelupaikat ja kaikki muut sotaan liittyvät tärkeät asiat salattiin viholliselta. Kuva: Talvi- ja jatkosotamuseo, Säkylä

Katso yllä olevaa kuvaa propaganda-julisteesta ja vastaa kysymyksiin. Mitä kuvalla on haluttu viestittää? Voisiko juliste olla tarpeellinen vielä tänä päivänä? Millaiset asiat olisi hyvä pitää vain omana tietonaan?

Henkilökohtaisesti: _____

Omassa kodissa: _____

Koulussa: _____

Kotirintama

Kotirintama tarkoitti kaikkia, joita ei ollut kutsuttu asepalvelukseen. Monenlaisia taitoja tarvittiin kotirintamalla selviytymiseen, kun kaikki työt oli hoidettava. Kotirintamalla vallitsi yhteishenki ja yhteisvastuun merkitys ymmärrettiin.

Ikäihmiset, koululaiset ja pienet lapset antoivat panoksensa, jotta yhteiskunnan toiminta ei pysähtyisi. Naisten työpanos kotirintamalla oli merkittävä.

Monet kouluttautuivat uusiin ammatteihin, joihin tarvittiin lisää työvoimaa. Sotavuosina, ja myös niiden jälkeen, pula ruokatarvikkeista oli suuri. Maalla elintarvikkeita oli paremmin saatavilla ja kaupunkilaiselle oli suuri etu, jos oli sukua maaseudulla, jolloin voitiin saada ruokaa enemmän kuin ruokakorteilla oli lupa ostaa.

Vastineeksi tehtiin pieniä palveluksia. Säännöstely vaikutti kansan kulutustottumuksiin. Esimerkiksi kahvinkorviketta sai 1,5 kg vuodessa, kun nykyisin kahvia kuluu keskimäärin 10 kg/henkilö. Myös sokerin kulutus oli säännöstelyn takia yli kymmenen kertaa pienempi nykyiseen verrattuna.

Viisihenkinen perhe sai ruokaa vain sen verran, mitä nykyisin yksi ihminen syö päivässä.

Tietotuokkonen

Sota-aikana nuorten työpanos oli valtiolle merkittävä.

Nuoret osallistuivat mm. "romurynnistykseen", jossa kerättiin metallia teollisuuden tarpeisiin. Lisäksi he tekivät maatalous- sekä uittotöitä.

Seuraavat luvut kuvaavat nuorten tekemän työn määrää: Polttopuita tehtiin 1 000 km pitkä ja 3 m korkea pino, mikä tarkoittaa on noin 52 000 rekkakuormaa.

Käpyjä kerättiin polttoaineeksi 340 000 m3 eli noin 5 600 rekkakuormaa.

Lumppuja kerättiin 1,8 miljoonaa kiloa ja niistä valmistettiin 1 000 km kangasta.

Lisäksi kerättiin paljon luonnonantimia: sienä kerättiin 9 miljoonaa kiloa ja puolukkaa poimittiin 35 miljoonaa litraa. Työntekoon nuoria innostettiin järjestämällä kilpailu talkootyön määrästä. Tähän kilpailuun osallistui jopa 300 000 yli 15-vuotiasta. Kilpailussa voiton vei jepualainen tyttö, joka keräsi 1 407 kiloa puolukoita kuukaudessa. Palkinnoksi hän sai polkupyörän, vasikan, karitsan, porsaan, kaniiniperheen ja 700 lakritsapatukkaa.

Lotta-aukeaman teksti kertoo lottien monipuolisesta osallistumisesta sota-ajan toimiin. Teksti luetaan ja siitä keskustellaan.

Väritystehtävät

Varustelotan kuva on tarkoitettu värittämään niin, että siinä näkyvät lottapuvun oikeat määritellyt värit. Värit voidaan selvittää internetin avulla.

Lapaset ovat myös väritystehtävä. Se voidaan toteuttaa joko niin, että mietitään, mitä värejä lapasissa olisi todennäköisesti ennen käytetty tai täysin vapaasti värittämällä.

Lotta Svärd - lottien järjestö

Lotta Svärd rekisteröitiin valtakunnalliseksi järjestöksi vuonna 1921. Nimensä Lotta Svärd sai J.L. Runebergin Vänrikki Stoolin tarinoiden samannimisestä runosta.

Lottien tunnuksia olivat uskonto, maanpuolustuksen tukeminen sekä monet kasvatukselliset ja sosiaaliset tehtävät. Vuonna 1924 toiminnassa oli mukana 47 000 lottaa ja sodan päätyttyä, yhdistyksen lakkauttamishetkellä toiminnassa oli mukana noin 232 000 lottaa. Lottatyö koettiin erittäin tärkeäksi Suomen kansaa koskevaksi yhteiseksi asiaksi. Lotta Svärd oli yksi suurimpia naisten vapaaehtoisia maanpuolustusjärjestöjä.

Lottia koulutettiin kymmeniin erilaisiin tehtäviin. He työskentelivät monipuolisesti rintamalla, mutta myös kotirintamalla. Siellä heitä avustivat pikkulotat, jotka jatkosodan aikana nimettiin lottatyöiksi.

Pikkulotat olivat myös osa Lotta Svärd järjestöä. Jo 8-vuotias pääsi

Pikkulotta siivoamassa

pikkulotaksi ja osallistui moniin tehtäviin, mutta tärkeintä oli toimia äidin apuna kotona. Lottaopistoon pääsi 17-vuotiaana ja siellä käydyn kurssin jälkeen kirkossa annettu juhllinen lottalupaus sinetöi täyden jäsenyyden.

Suojeluskuntien puolella vastavasti avustavissa tehtävissä toimivat sotilaspojat. Muonituslotat leipoivat jopa 100 000 kiloa ruisleipää rintamajoukoille. Varuslottien tehtäviä olivat armeijan vaatekorjaamoiden sekä pesuloiden toiminta. Lääkintälotat hoitivat haavoittuneita sotilaita, eläinlääkintälotat vammautuneita hevosia.

Varojen keruu oli yksi lottien tärkeimmistä tehtävistä ja he järjestivät arpajaisia, erilaisia keräyksiä ja talloita. Yksi lottien kultaisista sanoista oli "Vaadi aina eniten itseltäsi".

Hyvä ohje vielä tänäkin päivänä!

Linja-autoon sijoitettu radioasema, jonka hoito on lottien käsissä. Kolatsekä 20.8.1941 SA-kuva

Väritä varustelotta ja lapaset niihin sopivilla väreillä. Varmista lotan puvun oikea väritys!

Varustelotat huolsivat ja valmistsivat vaatteita armeijalle. Keräyksillä saadut vaatteet he muuttivat armeijan käyttöön sopiviksi ja korjasivat ja paikkasivat rikki menneet vaatteet. Mitä kierrätysmateriaaleja olet käyttänyt? Oletko itse korjannut omia vaatteitasi?

Tietotuokkonen

Sotien aikana Lotta Svärd oli maailman suurin naisten vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö. Vuonna 1944 jäseniä oli 232 000. Komennuksella samanaikaisesti 20 000 lottaa. Sotilaskotisisaria oli komennuksella sodan eri vaiheissa 3000. Sairaanhoidajista 6101 otti osaa sotatoimiin. Apusisarista 3553 sai kuuden kuukauden koulutuksen ja komennuksella vuonna 1944 oli 1500. Rintamapalvelutunnus myönnettiin 65 000 naiselle.

Aukeaman tarkoituksena on keskustella vapaudesta, sen määritelmästä ja monitulkintaisuudesta. Osalle oppilaista sota saattaa olla todella vieras asia eikä vapaan maan etuja tule ehkä mietittyä tai arvostettua.

Tämän aukeaman yhteydessä voidaan ottaa selvää, missä maissa on tällä hetkellä sotaa ja pohtia sitä, millaista elämä niissä maissa on.

Aiheita keskusteluun:

- Minkälainen on laulussa mainittu rauhan ääni? Oppilaat voivat tehdä tästä aiheesta esityksen, johon voi ottaa mukaan soittimia.

Julistetehtävä

Julistetehtävän tarkoituksena on saada oppilaat ajattelemaan vapautta monesta eri näkökulmasta. Sota-aikana vapaus lienee ollut melko yksiselitteistä, mutta nykyään vapauden käsitettä käytetään laajasti. Tehtävän tarkoituksena ei ole kopioida samalla sivulla olevia vapausjulisteita, mutta niistä voi ottaa mallia. Lisäksi voidaan harjoitella ytimekkäitä iskulauseita ja sanottavan asian tiivistämistä

Vastaa lyhyesti kysymyksiin.

Mitä tarkoittaa vapaus?

Mitä tarkoittaa sananvapaus?

Mitä arvostat vapaassa maassa?

Tietotuokkonen

Talvisodan lopetti Moskovan rauhansopimus, joka astui voimaan maaliskuun 13. päivä 1940. Alkoi välirauha. Rauhansopimuksessa Suomi luovutti alueita. Jatkosota alkoi 25.6.1941 ja päättyi aselepoon 4.9.1944. Suomen maksettavaksi tuli suuret sotakorvaukset.

Suunnittele ja piirrä oman vapautesi juliste yllä olevaan tyhjään ruutuun.

Viestitystehtävä

Tehtävän tarkoitus on miettiä ja verrata nykyisiä viestitysvälineitä ja -tapoja entisiin sekä keskustella teknikan kehitymisestä.

Aukeaman tavoitteena on perehtyä Suomen puolustukseen talvi- ja jatkosodassa. Tätä selvitetään pohtimalla, millaista kalustoa armeijan käytössä on ollut ja millaisilla menetelmillä on puolustauduttu ja puolustusta ylläpidetty. Tietoa voi etsiä internetistä.

Lentokone -tiedonhakutehtävän oikeat vastaukset:

Morane-Saulnier, MS406

Ranska

Bristol Blenheim

Englanti

Lavotškin, LaGG-3

Neuvostoliitto

Stuka, Junkers JU 87

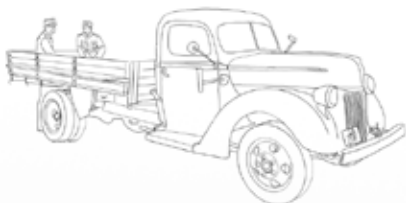
Saksa

Kuvassa Säkylän talvi- ja jatkosotamuseon korsu-malli. Korsuista löytyi monenlaisia tarvikkeita: sängyt, kamina, ruonlaittovälineitä ja ensiaputarvikkeita. Saattoi olla myös kenttäkahjo, jossa voitiin takoa metalleja ja korjata työvälineitä, aseita ja myös hevosten tarvikkeita. Tärkeä korsun kaluste oli Radio, eli "Partio". Radiosta kuunneltiin Suomen yleisradion ohjelmia, viihdyttävää musiikkia ja tietenkin uutisia. Se ei ollut varsinainen viestintäväline sodassa, vaan toi kodikkua koviin oloihin. Radion kannessa oli usein piirrettyä shakkilautaa, joka oli korttipelien ohella suosittu ajanviete.

Piirrä auton kyytiin lisää sotilaita ja väritä kuva sopivilla väreillä.

Yhdistä lentokoneet niiden oikeisiin nimiin ja valmistusmaihiin viivoilla. Voit käyttää tiedonhakuun internetiä.

Lavotškin, LaGG-3

Neuvostoliitto

Stuka, Junkers JU 87

Saksa

Morane-Saulnier, Ms406

Englanti

Bristol Blenheim

Ranska

Tietotuokkonen

Suomen sotien kuuluisimpiin motteihin kuuluu Raateentien taistelu, jossa suomalaiset motittivat ansioituneen Neuvostoliiton 44. divisioonan. Neuvostoliiton kaluste- ja miesylivoimasta huolimatta melkein koko 44. divisioona tuhouttiin viikossa. Suomalaiset onnistuivat saamaan valtavan sotasaaliin, josta uutisoitiin ympäri maailmaa. Neuvostoliiton tarkoituksena oli matkata Suomen halki Ouluun ja näin ollen katkaista Suomi kahtia.

Kuvan pienoismalli esittää kranaatinheitinryhmää, jossa yhteistyössä työskentelivät heittimen johtaja, ampuja, lataaja, suuntaaja, kaksi ammusmiestä ja ajomies. Ryhmässä jokaisella oli oma tärkeä tehtävä hoidettavanaan.

Runotehtävä

Runotehtävässä kirjataan ensin ylös asioita, joista voisi olla Suomen sotaveteraaneille ja sodassa toimineille lotille kiitollinen. Lisäksi voidaan miettiä, mitä asioita meillä ei olisi, jos Suomi ei olisi itsenäinen maa. Listan sanojen pohjalta kirjoitetaan lauseita/säkeitä, joista muodostuu joko vapaamittainen tai riimitelty runo.

Tämä tehtävä voi laajentua laulujen, runojen, näytelmien, novellien tai muiden tekstien aiheiksi. Lisäksi voi miettiä, voisiko tuotokset esittää jossain. Sotaveteraanien liitosta tai paikallisilta toimijoilta voi ottaa selvää oman kunnan alueella mahdollisesti olevista sotaveteraaneista ja esittää tuotokset heille tai järjestää koululla itsenäisyyspäiväjuhlan.

Sotiemme 1939 - 1945 veteraanit

Sotaveteraaneiksi voidaan sanoa kaikkia niitä miehiä ja naisia, jotka palvelivat sotatoimialueella rintamatehtävissä tai niihin liittyvissä tukitoimissa.

Asevelvollisia olivat 21 - 60-vuotiaat, miespuoliset Suomen kansalaiset, ellei heitä ollut jostain syystä erikseen vapautettu asepalveluvollisuudesta. Vapautuksen syitä saattoivat olla esim. tapaturmaisesti menetetty näkö toisesta silmästä, jokin jatkuvaa hoitoa vaativa sairaus tai keskeisessä teollisuuden työtehtävässä toimiminen. Silti he palvelivat kotirintamalla muissa arvokkaissa yhteiskuntaa ylläpitävissä tehtävissä.

Suuri joukko vapaaehtoisia nuoria miehiä toimi palvelutehtävissä, vaikka he eivät ikänsä puolesta vielä kuuluneet asevelvollisuuden pariin. Nuorimmat olivat vasta 16 - 17-vuo-

taita. Myös ikänsä puolesta vapautettuja vanhempia miehiä palveli vapaaehtoisena sotatoimialueilla. Mm. Mannerheim oli tuolloin yli 70 v. samoin moni ylemmistä upseereista oli yli 60 v.

Palvelu sotatoimialueella oli monimuotoista. Osa palveli aivan etulinjassa taistelutehtävissä ja toiset taaempaan erilaisissa huoltoon liittyvissä toimissa kuten viestinsä, lääkinnässä muonituksessa ja asehuollossa. Kaikkien työpanosta tarvittiin, jotta vaikeista sotavuosista selviydettiin ja maamme itsenäisyys säilyi.

Kutsun asepalvelukseen saivat sotien aikana yli 500 000 suomalaista miestä, joista erilaisissa taistelu-tilanteissa kaatui tai menehtyi yli 94 000 ja haavoittui 100 000.

Kirjatkaa ryhmässä tai parin kanssa asioita, joista voitte olla kiitollisia Suomen sotaveteraaneille.

Kirjoittakaa kirjaamienne asioiden pohjalta runo.

Sepeleenlasku Hietaniemessä suurristille 29.9.2017.

Sepele laskettiin myös C.G.E. Mannerheimin haudalle Hietaniemessä 29.9.2017.

Wildcats lauluryhmä johdatti juhlavieraat sota-ajan tunnelmaan 29.9.2017.

Juhlayleisöä Sotaveteraaniliiton 60-vuotisjuhlissa 29.9.2017.

Karttatehtävä

Tehtävän tarkoituksena on, että oppilaat saavat tutkia ja verrata Suomen rajojen muuttumista ennen sotia, sotien (talvi-, jatko-, ja Lapin sota) aikana sekä sodan jälkeen. Karttoihin voidaan lisätä, esimerkiksi oma kotikaupunki, Viipuri ja Helsinki.

Suur-Suomi oli 1900-luvun alussa kannatusta kerännyt aate, jossa Suomen rajoja laajennettaisiin. Jatko-

sodan aikana aate sai tuulta alleen natsi-Saksan tuen ansiosta. Suomessa monet uskoivat Saksan laativan sellaisen rauhansopimuksen Neuvostoliiton kanssa, jossa Suomen rajoja siirrettäisiin itään päin. Uusista rajoista tehtiin monia eri versiota eri tahojen toimesta. Villeimmät kuvitelmat Suur-Suomen rajoista ylsivät Uralvuorille saakka. Sotien jälkeen aate Suur-Suomesta kuitenkin alkoi hiipumaan.

a) Suomen rajat 1920 Tarton rauhan jälkeen

b) Suomen alueluovutukset 1940 jälkeen

c) Suomen rajat vuosien 1940 ja 1944 jälkeen

d) Suomen nykyiset rajat

52

Selvitä erilaisten Suomen lippujen viralliset nimet ja niiden käyttötarkoitukset.

Tietotuokkonen

Suomen lipun risti symboloi yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden Pohjoismaiden kanssa, sekä joidenkin mukaan kristinuskoa. Suomen lipun väreistä valkoinen kuvaa lunta ja sininen monia Suomen vesistöjä. Suomen lipusta tehtiin monta ehdotusta, joista osa oli pääväriltään keltaisia ja punaisia. Sisällissodan jälkeen vuonna 1918 eduskunta äänesti sinisen ja valkoisen värin käyttämisen puolesta, sillä punaista pidettiin sopimattomana värinä lipussa.

53

Lipputehtävä

Tarkoituksena on tutustua Suomen tärkeimpiin virallisiin lippuihin. Oppilaiden tehtävänä on etsiä lippujen nimet. Vanhemmat oppilaat voivat aluksi miettiä, miten lähtevät tehtävää ratkaisemaan ja miten oikeat liput löytyvät internetistä. Pienemmille oppilaille opettaja voi antaa lippujen nimet valmiiksi ja vain niiden käyttötarkoitusta selvitetään.

Lippujen nimet:

Kansallislippu on tavanomainen siniristilippu, jota käytetään virallisina liputuspäivinä ja jota kansalaisilla on myös oikeus liputtaa silloin, kun se tuntuu tarpeelliselta.

Valtiolippu on korkea-arvoisten ja virallisten tahojen käyttämä lippu. Valtioliippua käyttävät esimerkiksi eduskunta, ministeriöt, korkein oikeus ja ulkomailla olevat diplomaattiset edustustot.

Puolustusvoimain lippu on valtion lippua hieman pidempi lippu ja sitä käyttävät puolustusvoimat.

Tasavallan presidentin lipun käyttö on sallittu vain tasavallan presidentille.